

Гусяк М. П. – аспірантка кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9262-8054>

Статутне право Італії: історико-правові традиції та сучасний стан

Метою статті є дослідження особливостей статутного права Італії в історичній ретроспективі та в умовах сучасної дійсності. Задля її досягнення було виконано такі завдання: 1) вивчення процесу становлення статутного права Італії; 2) виокремлення специфічних рис італійської правової системи; 3) визначення функцій інститутів безпосередньої демократії, окреслених у статутах; 4) з'ясування природи статутної автономії; 5) дослідження різновидів статутних джерел Італії; 6) визначення юридичної значущості статутів Італії протягом їхнього еволюційного розвитку. **Методологічна основа** дослідження пов'язана з використанням низки методів, прийомів і підходів у процесі вивчення статутного права Італії. Зокрема, це історичний і порівняльно-правовий, формально-юридичний, семіотичний, діалектичний, антропологічний і етносологічний методи, а також структурно-функціональний та системний підходи. **Наукова новизна.** Статути як джерела італійського права є нормативно-правовими актами, юридична сила та порядок прийняття яких залежить від території їх поширення (автономія, регіон, провінція, комуна), а сфера їх регулювання містить принципи організації територіального суб'єкта, його законодавчі й адміністративні повноваження, форми взаємодії з державою. Ці документи є правовою основою італійського регіоналізму, «регіональної» держави. **Висновки.** Статути є особливістю правової системи Італії, яка належить до романо-германської правової сім'ї, історико-правовою традицією, що почалася з перших статутів вільних міст і розвинулася до Статуту Альбертіно – першої Конституції Італії. Це інструменти підтвердження автономності (для регіонів зі спеціальним статутом), самостійності з визначеного кола питань (для звичайних регіонів) і регіональної ідентичності. Сучасні статутні джерела Італії різняться за юридичною силою, порядком прийняття та перегляду, а також сферою регулювання. Спеціальні статути п'яти автономій Італії є джерелами конституційного права, інші 15 регіонів засновані на звичайних статутах (статутах загального права). Унаслідок конституційної реформи 2001 року отримали конституційне визнання статути муніципалітетів, комун і провінцій (локальні акти, джерела другого рівня). Їхній досвід прийняття та реалізації, «статутна автономія» мають особливе значення для італійської правової системи, а також варті уваги в умовах удосконалення правових основ місцевого самоврядування в Україні та інших державах.

Ключові слова: джерела права Італії; статут; статутна автономія; спеціальний статут; італійський регіоналізм; правотворчість; романо-германська правова сім'я.

Вступ

У сучасних умовах простежується тенденція взаємовпливу та взаємодії національних правових систем, різних правових сімей. Водночас кожна з них має свої особливості, закономірності розвитку, специфічні джерела права, суб'єктів тощо. Італійська правова система за формально-юридичними ознаками належить до романо-германської правової сім'ї, але має низку специфічних рис, зумовлених історичною еволюцією, національними та місцевими традиціям цієї країни. Статути протягом усього періоду державотворення Італії мали й надалі мають велике значення. А за умов євроінтеграційних процесів також постало питання щодо співвідношення статутів як джерел міжнародного права та національного права (Husiak, 2020; Kaminskaia, 2014; Smyrnova, 2019; Koroviak, 2019; Zhukova, 2009).

Вивчення історичних традицій становлення та розвитку правових систем і правових сімей завжди було пріоритетним напрямом теорії держави та права, історії держави та права, деяких галузевих правових наук. Водночас специфічні властивості конкретної правової сім'ї, як свідчать доктринальні джерела, стають предметом відповідного аналізу поодиноких

учених. Проблеми дослідження вивчали у своїх роботах такі науковці, як В. Лучано, Ф. Левероті, М. Попов, О. Фіногентова, В. Нікітіна, Т. Жукова та ін. Окрім цього, дослідницький інтерес простежуємо й у ґрунтовних працях з конституційного (державного) й муніципального права зарубіжних країн, міжнародного права тощо.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є дослідження особливостей статутного права Італії в історичній ретроспективі та в умовах сучасної дійсності. Задля її досягнення потрібно розв'язати такі завдання: 1) вивчити процес становлення статутного права Італії; 2) виокремити специфічні риси італійської правової системи; 3) розкрити функції інститутів безпосередньої демократії, окреслені у статутах; 4) з'ясувати природу статутної автономії; 5) дослідити різновиди статутних джерел Італії; 6) визначити юридичну значимість статутів Італії протягом їхнього еволюційного розвитку.

Виклад основного матеріалу

Відомо, що зародження статутного права Італії розпочалося в XII ст. з прийняттям перших

статутів вільних італійських міст (Генуя – 1145 року, Піза – 1161 року). Згодом XIII ст. стало для Північної та Середньої Італії періодом високого підйому у сфері матеріальної та духовної культури. У цей час торгівля між Західною Європою та країнами Сходу перейшла до рук венеціанців, генуезців і пізанців, а міста Ломбардії та Тоскани перетворилися на великі торгово-промислові центри. Північна й Середня Італія в XIII ст. була ланцюгом самоврядних міст, які вели між собою жваву торгівлю та підтримували інтенсивні взаємини (Lebedev, & Kabatova, 2011, p. 70; Proniuk, 2010).

Політична автономія таких міст дозволила їм самостійно регулювати питання їхнього повсякденного життя: торгівлі, промисловості, кримінальних покарань, організації університетів тощо. Правила такого регулювання разом зі звичаями були закріплені в статутах середньовічних міст.

Середньовічні Статути були актами, що встановлювали фундаментальні норми організації міста (комуни), зокрема повноваження й склад органів, форми гарантій і участі меншості. Вони мали форму закону, спів-авторами якого були всі громадяни місцевої громади. Статутні норми виникли за часів Імперії Барбароси, коли в протистоянні римсько-імперським нормам під виглядом *praeter legem* і загальних правових звичаїв були створені перші прототипи статутів (Leverotti, 2003, p. 180).

Зміна епох, політичні й економічні перетворення віддзеркалювалися у статутах міст, їхній зміст розширювався, формулювання ставало чіткішим, у них закріплювалися нові інститути й правила.

Саме в статутному праві вперше були закріплені та зміцнені інститути й процедури функціонування місцевої незалежної адміністрації. Нижче наведено далеко не повний перелік таких функцій:

- закріплення прерогатив публічно-правового характеру, колегіальність рішень із закріпленням мажоритарного принципу;
- принцип представництва у формуванні місцевих органів (рад, асамблей);
- жорсткий контроль за виконанням постанов асамблеї (детальне нормативне регулювання порядку денного та голосування);
- чіткий розподіл компетенції у сфері прийняття рішень між виконавчою владою (подеста) та законодавчою владою (асамблеєю), з наділенням першої виключною функцією винесення пропозицій;
- поділ предметів ведення в залежності від економічної значимості та об'єктів правовідносин на предмети адміністративного провадження (переданих до компетенції вузьких комісій, контрольованих виконавчою владою) та

предмети істотного права (у компетенції загальних асамблей);

– створення інститутів контролю за діяльністю адміністрації (передусім завдяки введенню інституту мера), встановлення обмежень їхньої діяльності, запровадження відповідальності публічних установ; тимчасовість посад (Finogentova, & Nikitina, 2012, p. 29).

До XVIII ст. юридична значимість статутів знижується, а статутна автономія фактично зникає, що було зумовлено становленням монархічної держави з жорсткою централізованою владою.

Водночас перша Конституція Італії мала назву Статут Альбертіно (італ. Statuto Albertino), який був проголошений королем Карло Альберто ді Савойя для королівства Сардинії 4 березня 1848 року. Така назва, мабуть, була кращою за попередні, ширше використовувані назви, оскільки нагадувала про статути італійських міст середньовіччя, які закріплювали завоювання політичних й індивідуальних свобод. 17 березня 1861 року, коли було засновано Королівство Італія, Статут Альбертіно став Основним законом нової об'єднаної Італії та залишався формально таким, хоча й зі змінами, до вступу в силу Конституції Італії 1 січня 1948 року.

Нині специфічними рисами італійської правової системи є наявність статутного права (італ. legge statutaria) та прирівнення деяких видів актів Уряду до законів. Така своєрідність джерел італійського права дещо ускладнила традиційну для цього типу правової сім'ї структуру й ієрархію правових джерел.

Сучасні джерела італійської правової системи на підставі хронологічного й ієрархічного критеріїв, а також критерію компетентності можуть бути впорядковані таким чином:

Джерела конституційного рівня:

– Вищі принципи конституційного ладу – не можуть змінюватися навіть законами про перегляд Конституції;

– Конституція, конституційні конвенції та звичаї;

– конституційні закони та перегляд конституції;

– статути автономних регіонів (зі спеціальним статутом) (італ. Statuti delle Regioni a Statuto Speciale);

– акти Європейського Співтовариства.

Джерела першого рівня:

– звичайні закони держави;

– результати референдуму;

– закони-декрети (декрети, прийняті за потребою та терміновістю Урядом, анулюються після 60 днів, якщо не схвалені парламентом);

– статути звичайних регіонів;

– закони регіонів і провінцій Тренто та Больцано (тільки вони мають законодавчу владу);

– законодавчі декрети Уряду, прийняті за дорученням парламенту.

Джерела другого рівня:

– постанови Уряду, міністерств та інших органів влади;

– статuti органів місцевого самоврядування (комун, провінцій);

– постанови органів місцевого самоврядування;

– статuti юридичних осіб;

– накази.

Джерела третього рівня:

– звичаї, що сприяють доповненню договірних положень у питаннях, що не регулюються законами та правилами.

Наведена структура відтворює рівень юридичної сили від найвищого (конституційного) до найнижчого (третього) рівня. Джерела першого рівня підпорядковані Конституції та конституційним законам і мають силу звичайного закону. На цьому ж рівні – деякі акти Уряду, прирівняні до законів, регіональні закони та закони провінцій (Тренто та Больцано), дія яких поширена тільки на регіон чи провінцію.

Джерела другого рівня розташовані на третьому щаблі ієрархічної драбини. Вони є так званими вторинними джерелами, які містять різні види постанов, прийнятих виконавчою владою (Урядом) або територіальними органами (регіонами, муніципалітетами); не можуть мати норми, що суперечать законам, оскільки вважатимуться незаконними. Метою таких нормативних актів є встановлення правил застосування законів. Ці акти є правилами виконання (італ. *regolamenti esecutivi*), тобто, коли закони вказують на регулювання певної справи, виконавча влада визначає спосіб такого регулювання. Зазначають також незалежні правила (італ. *regolamenti indipendenti*), які видають органи виконавчої влади та регулюють питання, які не врегульовані законодавством.

Статuti як джерела права та законодавства представлені у правовій системі Італії у таких видах: статuti автономних регіонів (спеціальні статuti), статuti звичайних регіонів, статuti органів місцевого самоврядування та локальні статuti (юридичних осіб). Спеціальні статuti є джерелами конституційного права, відповідно, мають найвищу юридичну силу й особливу процедуру прийняття.

Так, відповідно до ст. 116 Конституції Італії, регіонам Фріулі-Венеція-Джулія, Сардинія, Сицилія, Трентіно-Альто Адідже/Південний Тіроль і Валле д'Аоста надані особливі форми та умови автономії, визначені у відповідних спеціальних статутах, схвалених особливим конституційним законом ("Constituzione Italiana", 2018). Порядок прийняття зазначених особливих конституційних

законів складається з певних етапів та містить низку умов:

– прийняття закону кожної з палат парламенту після винесення двох послідовних рішень з проміжком між ними не менше трьох місяців;

– схвалення абсолютною більшістю членів кожної палати під час другого голосування;

– винесення положень закону на народний референдум протягом трьох місяців з моменту його опублікування, за умови запиту про це 1/5 членів однієї з палат або п'ятисот тисяч виборців або п'яти регіональних рад;

– якщо під час другого голосування в кожній з палат закон був прийнятий більшістю у дві третини голосів їх членів, то референдум не проводиться;

– закон, винесений на референдум, вважається прийнятим, якщо він схвалений більшістю голосів.

Стосовно матеріального змісту спеціальних статутів, то в Конституції Італії закріплене лише одне застереження, на відміну від конституційних положень щодо розмежування компетенції регіонів зі звичайними статутами. Так, відповідно до параграфу 5 ст. 117 Основного закону Італії, автономні регіони та провінції Тренто й Больцано беруть участь у створенні безпосередніх рішень з питань, що належать до їхньої компетенції, розробки загальноєвропейських законодавчих норм і забезпечують упровадження та виконання міжнародних договорів і законодавства Європейського Союзу, дотримуючись процесуальних норм, встановлених державним законом, які регламентують форми заміщення влади у випадку невиконання функцій ("Constituzione Italiana", 2018).

Умови автономії для кожного регіону є різними, вони визначалися на момент створення такої автономії та були обумовлені політико-економічною та історичною специфікою відповідного регіону.

Наприклад, Спеціальний статут регіону Сицилія був прийнятий ще до італійської Конституції 1948 року, що впливає з Королівського указу № 455 від 1946 року, який був затверджений Конституційним законом № 2 1948 року. Надання широкої автономії Сицилійському регіону (офіційна назва о. Сицилія), було зумовлено рухами за незалежність, які розпочалися до війни й були придушені фашизмом. Сицилія має найширшу автономію серед усіх п'яти автономних регіонів зі спеціальним статутом, зокрема її велика адміністративна автономія доповнена ще більшою фінансовою автономією ("Legge costituzionale", 1948, n. 2).

Ідея незалежності Сардинії сформувалася після Першої світової війни. Як і на Сицилії, фашизм стримував подібні ідеї, які знову виникли

після війни та на які народжена італійська держава відповіла визнанням Спеціального статуту Сардинії через прийняття Конституційного закону № 3 1948 року. В аспекті фінансової автономії регіон Сардинія зберігає 70 % податків з доходів фізичних осіб і прибутку підприємств, зібраних на території острова, та 90 % інших податків ("Legge costituzionale", 1948, п. 3). Сардинія може підтвердити або змінити форму правління та закон про вибори звичайним регіональним законом, схваленим абсолютною більшістю членів регіональної ради. Водночас існує можливість оскарження цього закону Урядом в Конституційному суді та проведення референдуму про схвалення.

Регіон Валле д'Аоста – це регіон французького походження, що був переданий Францією в П'ємонтське королівство 1860 року й увійшов до італійської унітарної держави. Як міграція з інших регіонів, особливо з північної Італії, так і політика «італіанізації», нав'язана фашизмом, частково асимілювали франкофонську культуру на цій території. Наприкінці війни італійська держава вирішила надати широку автономію цьому регіону, щоб уникнути поширення серед його жителів ідеї повернення до Франції.

Конституційний закон № 4 1948 року затвердив спеціальний статут Валле д'Аоста, внаслідок чого ця адміністративна одиниця залишилася найменшим італійським регіоном, а не була поділена на провінції. Що стосується особливих фінансових повноважень, то в регіоні було збережено 90 % усіх податків, зібраних на регіональній території ("Legge costituzionale", 1948, п. 4).

Регіон Трентіно-Альто Адідже став частиною італійської держави після Першої світової війни, включно з німецькомовним населенням, насамперед, провінції Болцано (Південний Тіроль). Конституційним законом № 5 1948 року був затверджений перший Статут автономії із закріпленням триполюсної структури регіону: район і дві провінції – Больцано й Тренто ("Legge costituzionale", 1948, п. 5). На шляху реалізації автономії виникали значні труднощі. І незабаром політичні представники німецькомовної меншини засудили нездатність транспонувати принципи угоди Дегаспері-Грубера. Водночас з'явилася сильна політична та соціальна напруженість, яка призвела до низки терористичних актів. Після прийняття двох резолюцій Генеральної Асамблеї ООН уряд Італії створив комісію з вивчення проблем Південного Тіролю, яка багато років працювала над розробкою стандартів автономії. Результатом цього стало затвердження Конституційним законом № 1 1971 року другого спеціального статуту регіону Трентіно-Альто Адідже ("Legge costituzionale", 1971). Причини

розширеної автономії можна знайти як в сильній автономній традиції альпійської території, на якій розташований цей регіон, так і в необхідності розв'язання проблеми співіснування між різними мовними групами через гарантії захисту мови й культури.

Історико-політичні передумови формування спеціальної автономії Трентіно-Альто Адідже зумовили низку особливостей правового режиму цієї автономії, зокрема:

– історико-правова основа міжнародного характеру (міжнародне закріплення): угода Дегаспері-Грубера 1946 року (набула чинності відповідно до законодавчого указу 1947, п. 1430), встановлювала особливий захист і гарантії для німецькомовних жителів Південного Тіролю. Вона реалізована в спеціальному статуті та в ст. 116 Конституції Італії, а також в регіональній структурі, в яку разом з автономною провінцією Больцано входить автономна провінція Тренто й автономна область Трентіно-Альто Адідже;

– наявність сильної мовної складової: на території, яка нині входить до складу Трентіно-Альто Адідже, співіснують різні мовні й культурні групи (італійська, латинська, німецького походження тощо). Статут приписує німецькій мовній групі в Південному Тіролі, яка становить найсильнішу меншість в регіоні (німецькомовне населення становить більшість населення, що проживає в цій провінції), дуже складний гарантійний режим. Замість цього для мовної групи ладинів характерний певний ступінь обов'язкового захисту, який частково відрізняється для населення, що проживає в Південному Тіролі, від населення, що проживає в Трентіно. Законодавча реформа, введена конституційним законом № 2 2001 року, значно розширила режим захисту народу Ладен в Трентіно й одночасно ввела низку гарантій для мовних спільнот Трентіно – Мочене та Кімбрія, які в минулому захищалися тільки звичайними законодавчими положеннями;

– особлива автономія двох провінцій в одному регіоні (триполярність): на території регіону розташовані провінції Тренто й Больцано (статті 1 і 3 статуту). Ці статутні положення розглянуто крізь призму ст. 116 Конституції Італії, згідно з якою дві автономні провінції складають регіон. Провінції є окремими та автономними утвореннями щодо регіону: їм приписують особливі форми й умови автономії відповідно до нормативних положень (другий абзац ст. 3 статуту). Крім того, регіон і дві провінції (як автономні утворення з рівноправними й сильними політичними та законодавчими повноваженнями, навіть якщо вони здійснюються в межах їхніх відповідних повноважень) знаходяться на одному рівні у своїх відносинах з державою. Проте, автономна провінція Тренто й

автономна провінція Больцано не мають однакової системи: статут і правила його реалізації істотно диференціюють автономну провінцію Больцано відповідно до конкретних гарантій для німецької меншини. Автономні провінції здійснюють повноваження та функції, притаманні регіону, а саме – реалізують законодавчу компетенцію. Це важлива відмінність від інших провінцій, які мають тільки регулюючу компетенцію адміністративного характеру в дуже обмеженій сфері. Законодавча компетенція полягає у прийнятті законів у найважливіших секторах місцевого соціально-економічного життя, у межах широкого кола повноважень, закріплених у спеціальному статуті та деталізованих у правилах його реалізації;

– загальний порядок реалізації та перегляду спеціального статуту автономії: хоча кожен із трьох суб'єктів залишається окремим й автономним, статут є унікальним, тому що деякі основні правила, затверджені регіональним законодавством, є однаковими щодо організації місцевих органів влади й інших визначених сфер, які належать до регіональної компетенції. Правила застосування статуту здебільшого однакові для двох провінцій. Режим публікації офіційних документів також є єдиним і здійснюється в офіційному бюлетені регіону. Зміна спеціального статуту регіону залежить від регіональної ради, але з обов'язковим урахуванням думки рад провінцій;

– особлива система відносин, яка об'єднує регіон й автономні провінції. Двом автономним провінціям 1971 року були надані нові ширші законодавчі й адміністративні повноваження (відповідно більше фінансування). Автономія двох провінцій, як і раніше, знаходиться в єдиній регіональній структурі, що також підтверджує статут, який є унікальним і основним законом організації регіону й автономних провінцій, а також правила застосування статуту, однакові для двох провінцій; регіональні рамки, в яких провінційні автономії знаходяться (конституційне положення ст. 116 і статті 1 і 3 статуту); здійснення основної компетенції регіоном для всього регіонального співтовариства (зокрема, на підставі статей 4 і 5 статуту); абсолютно особливі зв'язки та впливи, які виникають між трьома радами, на склад регіональної ради, та наслідки її розпуску; порядок зміни статуту залежить від регіональної ради; сталість в регіоні інституційно значущих повноважень або інструментів, таких як призначення делегатів на виборах президента республіки та режим публікації офіційних документів.

Регіон Фріулі-Венеція-Джулія отримав особливий статус лише 1963 року, але відрізняється від інших 4 регіонів зі спеціальним статусом. Він має законодавчу владу в таких

напрямах: організація відомств й органів, що залежать від регіону, правове та економічне становище їхнього персоналу; організація місцевих органів влади та суміжних округів; сільське й лісове господарство, меліорація, упорядкування мінімальних культурних одиниць і реконструкція земель, промисловість і комерція; ринки та ярмарки; дороги, туризм і готельне господарство; транспорт; містобудування; мінеральні й термальні води; установи культури, відпочинку та спорту; громадські роботи, музеї та бібліотеки місцевого й регіонального значення. Президент регіонального уряду (джунти) є його главою. Виконавча влада здійснюється регіональним урядом Фріулі-Венеція-Джулія, а законодавча влада належить регіональній раді. Регіон поділено на 18 міських муніципальних територіальних об'єднань (УТІ міжмуніципальні територіальні об'єднання). Такий тип адміністративної одиниці унікальний для регіону та 215 муніципалітетів. Регіональний статут також дозволив створити столичне місто Трієст.

Отже, спеціальні статuti автономних регіонів забезпечують для кожного з них механізм захисту регіональних прерогатив (неоднакових для всіх регіонів й особливо широких для регіону Сицилії), щодо яких держава не може в односторонньому порядку визначити будь-які зміни в розподілі повноважень між державою та регіоном: будь-який перегляд відповідних повноважень має здійснюватися на підставі попередньої угоди між державою та регіоном, підготовленої спільною комісією, завданням якої є підготовка пропозицій для представлення регіональній раді.

На підставі проведеного аналізу спеціальних статутів п'яти італійських автономій, можна окреслити такі риси спеціального статуту як джерела права:

– згідно з положеннями Конституції, у ньому закріплені основоположні принципи, які регулюють автономію регіону й муніципалітетів (автономних провінцій) як щодо форми правління, так і стосовно загальних правил організації, функціонування та режиму компетенцій;

– є спеціальним законодавчим актом, зміст якого відрізняється від статутів регіонів зі звичайними законодавчими актами, насамперед, у сфері системи нормативних актів статутних органів і меж законодавчої та адміністративної компетенції;

– безпосередньо визначає деякі загальні аспекти форми правління, наприклад, зв'язок органів регіону та муніципалітетів (провінцій), їхній склад і взаємодію, електорат тощо;

– визначає перелік секторів, які традиційно формують предмет регіональних законодавчих актів, зокрема функції статутних органів, режим законодавчих й адміністративних повноважень,

відносини з місцевою владою, режим активів і фінансової системи, відносини з державою тощо;

– встановлює основні принципи, які визначають особливості регіону й автономних провінцій (Трентіно-Альто Адідже): зокрема ті, які мають за необхідність захист меншин (наприклад, державна кадрова система в провінції Больцано; особлива система представництва меншин в органах місцевої влади; адміністративна юрисдикція; використання німецької та ладінської мов; шкільна система в провінції Больцано тощо);

– виконання статутних положень здійснюється відповідно до правил реалізації та галузевого законодавства.

Правила реалізації спеціального статуту забезпечують своєчасне тлумачення, прогресивне й систематичне оновлення застосування його положень, іноді навіть зі значними розширеними коригуваннями. Формально правила реалізації є нормативними джерелами нижчого рівня, ніж Конституція й Статут. Однак вони мають силу та цінність, що перевершують звичайні закони, оскільки є інструментом, який негайно реалізує та інтегрує нормативні акти, і містить нормативні керівні вказівки для регіональної законотворчості.

Правила реалізації виконують різні функції:

– дозволяють визначити основні правила зв'язку між державною та регіональною системами, системою автономних провінцій;

– виконують інструментальну функцію щодо статуту та втілюють, деталізують або конкретизують відповідні положення спеціального статуту: їх вважають звичайним інструментом (і для постійного використання, що підтверджено Конституційним судом), завдяки якому держава, регіон й автономні провінції встановлюють взаємні сфери діяльності, у межах яких держава передає нові повноваження на місцевий рівень;

– історично склалося, що саме через правила реалізації, а не через звичайні закони держави (у межах статутних принципів) визначалися компетенції та інструменти регіону й автономних провінцій. Тобто, правила реалізації виконували функцію, яку для звичайних регіонів виконували положення, які поступово розширювали та впроваджували систему компетенцій;

– завдяки їм держава передає свої повноваження регіону і, насамперед, автономним провінціям. Більш широко їх приймають для визначення сфери та меж застосування законодавчих й адміністративних повноважень, встановлюваних статутом для регіону й автономних провінцій;

– вони є інструментом, завдяки якому деякі законодавчі положення загального або юридичного змісту мають конкретну реалізацію: декотрі з цих правил мають стратегічне значення, а іноді містять новаторські положення та відступ від загальних принципів.

Правила реалізації спеціального статуту приймають відповідно до нормативно-правових актів після заслуховування спільної комісії, яка складається з шести членів, призначених на паритетних засадах Урядом Республіки та регіональною радою.

Поряд зі спеціальними статутами автономій в Італії діють і звичайні статuti регіонів, які є правовими джерелами першого рівня та мають таку ж юридичну силу, що і закони Республіки. Так, відповідно до ч. 1 ст. 123 Конституції Італії кожен регіон має статут, який відповідає положенням Конституції, встановлює форму правління й основоположні принципи його організації та діяльності. Статут регламентує здійснення права законодавчої ініціативи й організації референдумів у галузі законодавства, а також прийняття постанов регіональної адміністрації та оприлюднення регіональних законів і норм. У кожному окремому регіоні статут визначає діяльність ради місцевої влади, яка є консультативним органом між регіоном і місцевою владою ("Constituzione Italiana", 2018).

Порядок прийняття та ревізії звичайних статутів регіонів встановлений в Основному Законі Італійської Республіки та складається з таких етапів:

1) схвалення чи зміна статуту регіону, які здійснюються через прийняття відповідного закону регіональною радою. За такий закон має проголосувати абсолютна більшість членів регіональної ради;

2) прийняття регіональною радою двох постанов з проміжком між ними не менше двох місяців;

3) якщо Уряд визнає необхідним перевірити конституційність статуту регіону, він вносить це питання на розгляд Конституційного суду протягом тридцяти діб після оприлюднення статуту;

4) статут регіону може бути винесений на народний референдум, якщо протягом трьох місяців після його оприлюднення надходить прохання про проведення референдум з боку п'ятдесятої частки виборців регіону або п'ятої частки членів регіональної ради;

5) у разі проведення референдуму устав регіону визнається чинним за умови його схвалення більшістю виборців.

На підставі вищевикладеного, розглянемо в компаративному аспекті спеціальний статут автономії та звичайний статут регіону, так званий статут загального права (it. *statuto di diritto comune*). Отже, можна зробити висновок, що основна відмінність між ними полягає в тому, що на той час, як звичайний статут приймають і змінюють регіональним законом, спеціальний статут приймають конституційним законом, у такому ж порядку здійснюють будь-які його зміни.

Прикметно, що Конституційний закон № 1 1999 року збільшив повноваження регіонів зі звичайним статутом, особливо щодо збільшення компетенцій, які конкурують між державою та регіоном настільки, що розпочалася дискусія стосовно (відносного) скорочення автономії регіонів зі спеціальним статутом. Конституційний Закон № 2 2001 року, щоб урівноважити компетенцію автономій та регіонів, передбачив можливість для регіонів зі спеціальним статутом приймати статутні закони. Ця категорія актів відрізняється від звичайного регіонального закону тим, що необхідно тільки одне абсолютне схвалення регіональної ради.

Крім того, такий закон може бути винесений на референдум для підтвердження, якщо протягом трьох місяців після його публікації (інформаційного бюлетеня) надійде відповідний запит від 1/5 членів регіональної ради або від 1/50 виборців регіону. Якщо закон схвалений більшістю в дві третини членів регіональної ради, то референдум проводиться тільки в тому випадку, коли протягом трьох місяців після його опублікування надійде відповідний запит від 1/30 тих, хто має право голосувати за обрання регіональної ради ("Legge costituzionale", 2001).

Наступним фундаментальним елементом співвідношення між спеціальним статутом і звичайним статутом є матеріальна сфера, регульована цими правовими джерелами. Як відомо, ч. 1 ст. 123 Конституції Республіки закріплює за звичайним регіональним статутом такі сфери регулювання: форма правління, основоположні принципи організації та функціонування, право на ініціативу, референдум про закони й адміністративні положення регіону, а також публікації законів і постанов.

Конституційний закон № 2 2001 року доповнив спеціальні статuti автономій положенням про статутні закони, які містять процедури обрання регіональної ради, президента регіону та членів джунти, відносини між органами регіону, представлення та схвалення мотивованого клопотання про недовіру президенту регіону, випадки дискваліфікації та несумісності з вказаними відомствами. Цей закон також скеровує до сфери статутного закону регулювання здійснення права на народну законодавчу ініціативу й регіональні референдуми (скасовуючі, рекомендаційні та консультативні).

Отже, регіони зі звичайними статутами мають похідну законодавчу владу, оскільки діють в межах Конституції, статуту, інтересів інших регіонів і нації та рамкових законів. Уряд може оскаржити закон у Конституційному суді, якщо він суперечить Конституції.

Водночас, якщо регіон вважає, що закон або нормативний акт, який має силу закону держави або іншого регіону, зачіпає сферу його

компетенції, то може порушити питання щодо його конституційної легітимності в Конституційному суді протягом шістдесяти днів з моменту оприлюднення такого закону або акта, що має силу закону ("Constituzione Italiana", 2018).

Що стосується регіонів зі спеціальними статутами, їхні функції та організація регулюються не безпосередньо Конституцією, а спеціальними статутами, які повинні бути затверджені конституційним законом. Порівнюючи з регіонами зі звичайними статутами, ці території мають законодавчу компетенцію з ширшого кола питань.

Також Конституцією Республіки закріплена можливість регіонів зі звичайним статутом розширити свої повноваження та набути деяких форм управління, які мають автономії зі спеціальним статутом. Зокрема, ідеться про такі сфери регулювання, як: обмеження організації діяльності мирових судів, загальноосвітні правила, захист навколишнього середовища, екосистеми та культурна спадщина. Таке розширення повноважень регіону здійснюють на підставі закону Республіки за ініціативою зацікавленого регіону, враховуючи думку місцевих органів влади, з огляду на принцип поваги до положень про фінансову самостійність регіонів. Такий закон приймається абсолютною більшістю голосів членів палат парламенту, на засадах взаємодії держави й зацікавленого регіону.

Ще одним видом статутних джерел в Італії є статuti комун, провінцій та міст-метрополій, які є правовими актами другого рівня. Ці джерела є підґрунтям так званої статутної автономії комун та провінцій, яка на сьогодні гарантується Конституцією Республіки.

Так, у межах конституційної реформи 2001 року до ст. 114 Конституції Італії було внесено положення про те, що комуни, провінції, міста-метрополії та регіони є незалежними одиницями й мають власний статут, повноваження та функції, визначені з огляду закріплених у Конституції принципів. Це стало завершенням тривалого процесу юридичного оформлення статутних автономій комун і провінцій, який розпочався 1990 року з прийняття Закону № 142 «Про порядок місцевих автономій».

Цим законом уперше було закріплено статутну автономію за комунами та провінціями, якої до цього часу юридично не існувало. Також було визнане право комун і провінцій самостійно регулювати власні фундаментальні аспекти діяльності, як-от: наділення повноваженнями органів, організацій служб й установ, форми народної участі та децентралізації, а також доступ громадян до інформації й адміністративних процедур. Були встановлені строки для прийняття статутів чи приведення у відповідність до статутних текстів органів місцевого самоврядування.

У період 1990–1991 рр. у процесі реалізації положень Закону № 142 було 12 випадків розпуску комунальних рад через порушення обов'язку адаптації статутних текстів у встановлені законом строки (Vandelli, 2007, p. 97).

Законом «Положення у сфері автономії та устрою місцевих утворень і зміни до Закону від 8 червня 1990 № 142», прийнятому 1999 року, вносилися зміни у структуру ради, організацію органів управління, уточнювалися форми децентралізації, участь громадян у референдумі тощо. Тобто визначалися обов'язкові змістовні аспекти статутів органів місцевого самоврядування.

На початку 2000 р. було прийнято Закон № 267 «Зведений текст закону про організацію місцевої влади», яким уніфікувалися положення щодо обов'язкового змісту та порядку прийняття місцевих статутів. Зокрема, у ст. 6 цього закону визначалося ("Decreto Legislativo", 2000, n. 267):

1. Комуни й провінції приймають власні статuti.

2. Статут у межах принципів, закріплених у зведеному тексті, встановлює фундаментальні норми організації місцевої освіти. Зокрема, визначає повноваження органів, форми гарантій і участі меншини, а також законного представництва місцевої освіти, навіть у судових інстанціях. Окрім того, Статут визначає загальні критерії організації установи, форми співпраці між комуною та провінціями, форми народної участі та децентралізації, доступ громадян до інформації та адміністративних процедур, герб і символіку.

3. Комунальні та провінційні статuti встановлюють норми забезпечення рівних умов між чоловіком і жінкою відповідно до Закону від 10 квітня 1991 року № 125 та гарантії присутності обох статей в джунтах і колегіальних органах комуни й провінції, а також організацій, підприємств та установ, що знаходяться в їх безпосередньому підпорядкуванні.

4. Статuti видають відповідні ради, якщо за них проголосувало 2/3 загального числа радників. Якщо такої більшості не досягнуто, то голосування повторюється на наступних сесіях після закінчення 30 днів. Статут вважають прийнятим, якщо за нього двічі поспіль проголосувала абсолютна більшість складу радників. Положення цього закону застосовують також і до змін статуту.

5. По завершенню контролю з боку компетентного регіонального органу, статут публікують в офіційній газеті Облaсті та протягом 30 днів вносять до муніципального реєстру освіти, після чого відправляють Міністру внутрішніх справ для внесення до Офіційного збірника статутів. Статут набуває чинності після закінчення 30 днів з моменту опублікування в муніципальному реєстрі.

Конституційне закріплення статутної автономії комун і провінцій викликало необхідність оновлення Зведеного тексту закону про

організацію місцевої влади. Таким чином 2003 року було прийнято Закон № 131, в якому містилося доручення Уряду адаптувати Зведений текст до новел, запроваджених конституційною реформою 2001 року.

У цьому законі також сформульовані важливі положення про те, що статут діє ("Legge", 2003):

– передусім «в гармонії з Конституцією»;

– за загальними принципами у сфері громадської організації, принципами, що містяться в ст. 97 Конституції: «Державні установи організуються відповідно до положень закону так, щоб забезпечити правильність роботи та неупередженість адміністрації. У положенні про заснування визначаються компетенція, функції та особиста відповідальність посадових осіб. Посади державної адміністрації заміщуються по конкурсу, крім випадків, встановлених законом»; принципами, встановленими звичайним законодавством (насамперед, трудовим законодавством, що регулює діяльність громадських організацій відповідно до Законодавчого Декрету 29/1993 та положень Зведеного тексту 165/2001);

– відповідно до положень законів держави в реалізації положень ст. 117 п. 2 Конституції, а саме: законодавства у сфері виборчого права, принципів організації органів управління та фундаментальних функцій. Згідно з цими обмеженнями встановлено принципи організації та функціонування установи, форми контролю, зокрема й змінюючого, а також гарантії меншин і форми народної участі.

Внесення змін до Конституції Італії, положень про місцеві статuti викликало дискусію щодо їхнього місця в системі правових джерел, у якій своє тлумачення надав і Вищий Касаційний Суд Італії в рішенні № 12868 від 16 червня 2005 року. Зокрема, Вищий Касаційний Суд Італії зазначив, що статут формально є адміністративним актом, але по суті нормативним нетиповим правовим джерелом з особливими характеристиками джерела первинного рангу та має пріоритет у порівнянні з іншими вторинними похідними джерелами (регламентами й прирівняними до них актами) ("Corte di Cassazione", 2005).

Наукова новизна

На підставі вищевикладеного, можна зазначити, що статuti як джерела італійського права є нормативно-правовими актами, юридична сила та порядок прийняття яких залежить від території їх поширення (автономія, регіон, провінція, комуна), а сфера їх регулювання містить принципи організації територіального суб'єкта, його законодавчі й адміністративні повноваження, форми взаємодії з державою. Зазначені джерела є правовою основою італійського регіоналізму, сучасної «регіональної» держави.

Висновки

Статути як джерела права є особливістю правової системи Італії, яка входить до романо-германської правової сім'ї. Закріплення законодавчих й адміністративних повноважень, а також принципів взаємодії з місцевими органами влади та державою у статутах є історико-правовою традицією, яка має свій початок у перших статутах вільних міст і розвивається до Статуту Альбертіно – першої Конституції Італії.

Це інструмент підтвердження автономності (для регіонів зі спеціальним статутом), самостійності з визначеного кола питань (для звичайних регіонів) і регіональної ідентичності.

Сучасні статутні джерела Італії поділені на декілька видів та різняться за юридичною силою, порядком прийняття та перегляду, а також сферою регулювання. Так, на конституційному рівні знаходяться спеціальні статути автономій, які гарантують і визначають розширені повноваження п'яти регіонів Італії. Вони є джерелами конституційного права та мають

ускладнену процедуру прийняття й ревізії. Організація інших 15 італійських регіонів заснована на звичайних статутах, або, як їх ще називають, статутах загального права. Такі статути є джерелами першого рівня законодавчих актів і мають однакову юридичну силу зі звичайними законами Республіки. Конституційною реформою 2001 року отримали конституційне визнання статути муніципалітетів, комун і провінцій, які визнаються джерелами другого рівня, є локальними актами, дія яких поширюється на відповідний муніципалітет чи комуна.

Загалом це особливий вид джерел права, а досвід їх прийняття та ревізії, «статутна автономія», конституційне визнання, однакова юридична сила статутів загального права зі звичайними законами Республіки та інші особливості мають важливе значення для італійської правової системи, а також варті уваги в умовах удосконалення правових основ місцевого самоврядування в Україні та інших державах.

REFERENCES

- Constituzione Italiana. (2018). *Senato della Repubblica*. Retrieved from <https://www.senato.it/4597?pubblicazione=608>.
- Corte di Cassazione, Sezioni unite civili - Sentenza 16 giugno 2005, n. 12868 (sulla natura giuridica degli statuti comunali). (n.d.). www.issirfa.cnr.it. Retrieved from <http://www.issirfa.cnr.it/corte-di-cassazione-sezioni-unite-civili-sentenza-16-giugno-2005-n-12868-sulla-natura-giuridica-degli-statuti-comunali.html>.
- Decreto Legislativo "Testo unico delle leggi sull'ordinamento degli enti locali 18 agosto 2000, n. 267". *Gazzetta Ufficiale*, 227. Supplemento Ordinario N. 162.
- Finogentova, O.E., & Nikitina, V.M. (2012). Evoliutsiia statutnoy avtonomii mestnogo samoupravleniia v Italii (XII-XX vv.) [The evolution of the statutory autonomy of local self-government in Italy (XII-XX centuries)]. *Problemy ekonomiki i yuridicheskoy praktiki, Problems of Economics and Legal Practice*, 2, 27-31 [in Russian].
- Husiak, M.P. (2020). Statut yak dzherelo mizhnarodnoho prava: zahalnoteoretychna kharakterystyka [The statute as a source of International Law: a general theoretical characteristic]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 1, 126-132. doi: <https://doi.org/10.33270/04201901.126>. [in Ukrainian].
- Kaminskaia, N.V. (2014). Vliianie globalizatsionnykh tendentsiy na stanovlenie regionalnykh pravovykh sistem [The impact of globalization trends on the formation of regional legal systems]. *Mezhdunarodnoe pravo, International law*, 2, 20-33. Retrieved from <http://e-notabene.ru/wl/artitsle10941.html>. doi: 10.7256/2306-899.2014.2.10941 [in Russian].
- Koroviak, O.Ya. (2019). Pravovyi zvychai yak dzherelo prava [Legal custom as a source of law]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V.I. Vernadskoho, Scientific notes of Tavriya National University named after V.I. Vernadsky*, 30(69), 6, 14-17. doi: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2019.6/03> [in Ukrainian].
- Lebedev, S.N., & Kabatova, E.V. (Eds.). (2011). *Mezhdunarodnoe chastnoe pravo [Private international law]*. (Vols. 1-2). Moscow: Statut [in Russian].
- Legge costituzionale "Disposizioni concernenti l'elezione diretta dei Presidenti delle Regioni a Statuto speciale e delle Province autonome di Trento e di Bolzano" from 31 gennaio 2001, n. 2. (n.d.). www.parlamento.it. Retrieved from <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/01002lc.htm>.
- Legge costituzionale. (1948). n. 2. Conversione in legge costituzionale dello Statuto della Regione siciliana, approvato col D. Lgs. 15 maggio 1946, n. 455. Retrieved from https://it.wikisource.org/wiki/L.cost._26_febbraio_1948,_n._2_-_Conversione_in_legge_costituzionale_dello_Statuto_della_Regione_siciliana.
- Legge costituzionale. (1948). n. 3. *Statuto speciale per la Sardegna*. *Gazzetta Ufficiale* del 9 marzo 1948, n. 58.
- Legge costituzionale. (1948). n. 4. *Statuto speciale per la Valle d'Aosta*. *Gazzetta Ufficiale* del 9 marzo 1948, n. 59.
- Legge costituzionale. (1948). n. 5. *Statuto speciale per il Trentino - Alto Adige*. *Gazzetta Ufficiale* del 13 marzo 1948, n. 62.
- Legge costituzionale. (1963). n. 11. *Statuto speciale della Regione autonoma Friuli Venezia Giulia*. *Gazzetta Ufficiale* del 1 febbraio 1963, n. 29.
- Legge costituzionale. (1971). n. 1. Modificazioni e integrazioni dello statuto speciale per il Trentino - Alto Adige. *Gazzetta Ufficiale* del 5 gennaio 1972, n. 3.
- Legge "Disposizioni per l'adeguamento dell'ordinamento della Repubblica alla legge costituzionale 18 ottobre 2001, n. 3" from 5 giugno 2003, N. 131. *Pubblicata nella Gazzetta Ufficiale*, 132.

- Leverotti, F. (2003). Leggi del principe, leggi della citta nel ducato Visconteo-Sforzesco. *Signori, regimi signorili e statuti nel tardo medioevo*, 191, 143-188 [in Russian].
- Proniuk, N.V. (2010). *Suchasne mizhnarodne pravo [Modern international law]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
- Smyrnova, K. (2019). Evoliutsiia dzherel prava Yevropeiskoho Soiuzu [Evolution of sources of European Union law]. *Ukrainskyi chasopys mizhnarodnoho prava, Ukrainian Journal of International Law*, 4, 106-111. doi: <https://doi.org/10.36952/uail.2019.4.106> [in Ukrainian].
- Vandelli, L. (2007). Il sistema delle autonomie locali. *Il Mulino*. Bologna: Terza edizione.
- Zhukova, T.S. (2009). Yevropeiske pravo: osoblyvosti pravovoi systemy Italii [European law: features of the Italian legal system]. *Porivnialno-pravovi doslidzhennia, Comparative legal research*, 2, 40-45. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18376/07-Zhukova.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Constituzione Italiana edizione in lingua russa. *Senato della Repubblica*. 2018. URL: <https://www.senato.it/4597?pubblicazione=608>.
- Corte di Cassazione, Sezioni unite civili – Sentenza 16 giugno 2005, n. 12868 (sulla natura giuridica degli statuti comunali). URL: <http://www.issirfa.cnr.it/corte-di-cassazione-sezioni-unite-civili-sentenza-16-giugno-2005-n-12868-sulla-natura-giuridica-degli-statuti-comunali.html>.
- Testo unico delle leggi sull'ordinamento degli enti locali : Decreto Legislativo 18 agosto 2000, n. 267. *Gazzetta Ufficiale*. 2000. N 227. Supplemento Ordinario N. 162.
- Финогентова О. Е., Никитина В. М. Эволюция статутной автономии местного самоуправления в Италии (XII–XX вв.). *Проблемы экономики и юридической практики*. 2012. № 2. С. 27–31.
- Гусяк М. П. Статут як джерело міжнародного права: загальнотеоретична характеристика. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 126–132. doi: <https://doi.org/10.33270/04201901.126>.
- Каминская Н. В. Влияние глобализационных тенденций на становление региональных правовых систем. *Международное право*. 2014. № 2. С. 20–33. URL: <http://e-notabene.ru/wl/article.10941.html>. doi: 10.7256/2306-899.2014.2.10941.
- Коров'як О. Я. Правовий звичай як джерело права. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. Т. 30 (69). № 6. С. 14–17. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2019.6/03>.
- Международное частное право : учебник : в 2 т. / отв. ред. С. Н. Лебедев, Е. В. Кабатова. М. : Статут, 2011. Т. 1 : Общая часть. 400 с.
- Disposizioni concernenti l'elezione diretta dei Presidenti delle Regioni a Statuto speciale e delle Province autonome di Trento e di Bolzano : Legge costituzionale 31 gennaio 2001, n. 2. URL: <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/01002lc.htm>.
- Legge costituzionale 26 febbraio 1948, n. 2. Conversione in legge costituzionale dello Statuto della Regione siciliana, approvato col D. Lgs. 15 maggio 1946, n. 455. URL: https://it.wikisource.org/wiki/L.cost._26_febbraio_1948,_n._2_-_Conversione_in_legge_costituzionale_dello_Statuto_della_Regione_siciliana.
- Legge costituzionale 26 febbraio 1948, n. 3. *Statuto speciale per la Sardegna*. *Gazzetta Ufficiale* del 9 marzo 1948, n. 58.
- Legge costituzionale 26 febbraio 1948, n. 4. *Statuto speciale per la Valle d'Aosta*. *Gazzetta Ufficiale* del 9 marzo 1948, n. 59.
- Legge costituzionale 26 febbraio 1948, n. 5. *Statuto speciale per il Trentino – Alto Adige*. *Gazzetta Ufficiale* del 13 marzo 1948, n. 62.
- Legge costituzionale 31 gennaio 1963, n. 11 Statuto speciale della Regione autonoma Friuli Venezia Giulia. *Gazzetta Ufficiale* del 1 febbraio 1963, n. 29.
- Legge costituzionale 10 novembre 1971, n. 1. Modificazioni e integrazioni dello statuto speciale per il Trentino – Alto Adige. *Gazzetta Ufficiale* del 5 gennaio 1972, n. 3.
- Disposizioni per l'adeguamento dell'ordinamento della Repubblica alla legge costituzionale 18 ottobre 2001, n. 3 : Legge 5 giugno 2003, N. 131. *Pubblicata nella Gazzetta Ufficiale*. 2003. N. 132.
- Leverotti F. Leggi del principe, leggi della citta nel ducato Visconteo-Sforzesco. *Signori, regimi signorili e statuti nel tardo medioevo*. 2003. No. 191. P. 143–188.
- Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. Київ : КНТ, 2010. 280 с.
- Смирнова К. Эволюция джерел права Європейського Союзу. *Український часопис міжнародного права*. 2019. № 4. С. 106–111. doi: <https://doi.org/10.36952/uail.2019.4.106>.
- Vandelli L. Il sistema delle autonomie locali. *Il Mulino*. Bologna : Terza edizione, 2007. P. 97.
- Жукова Т. С. Європейське право: особливості правової системи Італії. *Порівняльно-правові дослідження*. 2009. № 2. С. 40–45. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18376/07-Zhukova.pdf?sequence=1>.

Стаття надійшла до редколегії 28.02.2020

Husiak M. – Postgraduate student of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9262-8054>

Statutory Law of Italy: Historical and Legal Traditions and Modern State

*The **purpose** of the article is to study the features of the statutory law of Italy in historical retrospect and in modern reality. In order to achieve it, the following tasks must be solved: 1) to study the process of formation of the statutory law of Italy; 2) highlight the specific features of the Italian legal system; 3) disclosure of the function of the institutions of direct democracy, reflected in the statutes; 4) to find out the nature of statutory autonomy; 5) to explore the varieties of statutory sources in Italy; 6) to determine the legal significance of the statutes of Italy during their evolutionary development. The **methodological basis** of the study is related to the use of a number of methods, techniques and approaches in the study of the statutory law of Italy. In particular, we are talking about historical and comparative law, formal law and semiotic methods, dialectical, anthropological and epistemological methods, as well as structural-functional and systemic approaches. **Scientific novelty.** Statutes as sources of Italian law are legal acts, the legal force and procedure for their adoption depends on the territory of their distribution (autonomy, region, province, commune), the sphere of their regulation includes the principles of organization of the territorial subject, its legislative and administrative powers, forms of interaction with the state. These sources are the legal basis of Italian regionalism, the «regional» state. **Conclusions.** The statutes are a feature of the Italian legal system, which is part of the Romano-Germanic legal family, a historical and legal tradition that originates in the first statutes of free cities and developed into the Statute of Albertino – the first Constitution of Italy. These are tools to confirm autonomy (for regions with a special statute), independence on a certain range of issues (for ordinary regions) and regional identity. Modern statutory sources in Italy are divided into several types and differ in legal force, procedure for adoption and revision, as well as the scope of regulation. The special statutes of the 5 autonomies of Italy are sources of constitutional law and have a complicated procedure of adoption and revision, the other 15 Italian regions are based on ordinary statutes (statutes of common law). The constitutional reform of 2001 gave constitutional recognition to the statutes of municipalities, communes and provinces (local acts, second-tier sources). Their experience of adoption and implementation, «statutory autonomy» and other features are of particular importance for the Italian legal system, as well as worthy of attention in terms of improving the legal framework of local self-government in Ukraine and other countries.*

Keywords: sources of Italian law; statute; statutory autonomy; special statute; Italian regionalism; lawmaking; Romano-Germanic legal family.